

ROMANAS

ROJAUS RAINA

SUSANA LÓPEZ RUBIO

BALTO

SUSANA LÓPEZ
RUBIO

ROJAUS KAINA

Romanas

Iš ispanų kalbos vertė
EGLĖ NAUJOKAITYTĖ

BALTO
Vilnius, 2020

1

1947-ieji

Patrisijus

Pirmiausia, ką supratau išsilaipinęs Havanos uoste, kad kubietiškam klimatui mano apdarai visai netinka. Nė vienas laivo keleivis nebuvo apsirengęs tinkamai. Vilnonės kelnės ir švarkas graužė odą, po kepure, galybę kartų gelbėjusia žvarbiomis dienomis Astūrijoje, atogrąžų saulės kaitinama galva, regis, virte virė. Palyginti su kubiečiais, vilkinčiais lengvais lininiais kostiumais ir raštuotomis suknelėmis, mes panėšėjome į prakaituotų avių bandą. Pavydžiai nužvelgiau muitinės darbuotoją. Balti jo marškiniai trumpomis rankovėmis atrodė nepaprastai patogūs. Kol lūkuriavome eilėje su dokumentais rankose, vyrai švilpimu dosniai reiškė susižavėjimą sekretorės mulatės nuogomis blauzdomis ir pečius atidengiančia suknele. Tai išties stebino, turint omenyje, kad buvome alkani ir išsekę po daugiau kaip keturiasdešimt dienų trukusios kelionės susigrūdus mažutėlėse kajutėse, kai mitome tižia koše kartą per dieną – ir tai, jei pasisėkdavo.

– Arba nustojat švilpčioję, arba kaipmat padailinsiu marmūzes!

Šalia manęs stovintis vyriškis iš Galisijos balsu išsakė tai, kas man sukosi mintyse:

– *Carallo!** Čionykštės moterys apdovanotos tokiu žavesiu, apie kokį nė Dievulis nesvajoj.

Muitinės darbuotojas mostelėjo man prieti.

– Vardas?

– Patrisijus.

– Pavardė?

– Rubijus Gamelja.

– Amžius?

– Devyniolika.

– Ispanas?

– Taip.

– Kelionės tikslas?

Jau gundžiausi iškloti tiesą: „Matote, Ispanijoje tiek skurdo, kad duoną tenka mirkyti balose, o gimtajame mano kaimelyje nebėliko kačių, nes patys išgaudėme visas žiurkes; mano motiną sušaudė respublikonai už tai, kad savo namuose slėpė pusseserę vienuolę, tėvą – nacionalistai, nes atsisakė klauptis ant kelių prieš Kaudiljo** portretą, daugiau artimųjų neturiu. Nenoriu likusį gyvenimą lieti prakaitą už grašius kasykloje ėdamas utėlių, todėl pardavęs močiutės, amžiną jai atilsį, vestuvinį žiedą nusipirkau bilietą į šį laivą, kad galėčiau pradėti naują gyvenimą kitame pasaulio krašte, jei tik tai įmanoma. Mano tikslas – tiesiog išgyventi.“

Reikėjo jam taip ir pasakyti. Bet laive daug kas kalbėjo, kad dėl to iš Kubos atgal į gimtinę jau buvo išsiųstas ne vienas ispanų emigrantas, todėl nereikia suteikti jiems daugiau dingsčių mus deportuoti.

– Kelionės tikslas?

* *Galisiškai*. Po galais! (*Čia ir toliau – vertėjos pastabos.*)

** Isp. *Caudillo* – vadas, taip buvo vadinamas generolas F. Frankas.

Tad nurijęs kartėlį plačiai nusišypsojau ir išpoškinau tą patį, kaip dauguma laivo keleivių:

– Atostogos. Atvykau atostogauti.

Išjęs iš muitinės apsidairiau. Priešais mane driekėsi pakrantės promenada, pilna žmonių, automobilių, šurmulio ir gyvybės. Skaisčiai mėlyno dangaus fone puikavosi Moro pilies švyturys, tarytum saugantis miestą ir jo gyventojus.

Nuo karščio man pradėjo suktis galva ir teko atsisėsti. Kelionė buvo tikra kankynė, o tikimybė pasiekti Kubą – gana miglota, todėl nė neturėjau kada apmąstyti, ką darysiu atsidūręs Havanoje. Tiesą pasakius, mano padėtis buvo apverktina. Visas turtas – vilnonis kostiumas, kepurė, batai, tėvų nuotrauka ir skardinė sardinių su padažu, kurią laive padovanojo portugalų pora.

Bet atsivežiau ir dar kai ką. Visų pirma – beribį pasitikėjimą savimi. Nuo pat mažens nepažinau gėdos, o mano devizas visada buvo pirmiau ne ko nors prašyti, o atsiprašyti. Antra – iš motinos paveldėjau mėlynas akis, iš tėvo – visai neprastą išvaizdą. Trečia – turėjau vaizduotę. Ji labai praverė mokykloje, nes, užuot kalęs visų Ispanijos karalių vardus, prasimanydavau dingsčių ir priežasčių visai nelankyti pamokų. Ketvirta – savo jaunystę. Man ką tik sukako devyniolika, jaučiausi visiškai atsikratęs baimių ir troškau tik nuotykių. Penktas ir svarbiausias dalykas buvo alkis. Naujo gyvenimo, ateities, spalvų alkis, kuris kaupėsi jau net ne mėnesius, o metus. Sakoma, tikėjimas nuverčia kalnus, bet to alkio nenuslopina. Kaip tik jis ir paakino vaikiną iš Astūrijos kaimelio pasiekti vandenynu Antilų perlą – Kubos salą.

Kiek atsigavęs atsistojau ir patraukiau apsižvalgyti. Taip ir pradėjo pirmosios mano, tremtinio, valandos: vaikštinėjau išpūtęs akis iš nuostabos ir gėrėjausi supančiomis grožybėmis. Prado alėja, Katedros aikšte, Malekono esplanada... miestas kunkuliavo it pilnas

katilas – nuo šeimų su vaikais, turistų, gatvės dantistų, batų valytojų, erotinių nuotraukų pardavėjų ir netgi būrėjų, spėjančių sėkmę iš sraigčių kiautų.

Tikra atgaiva ir akims, ir ausims. Havanoje nebuvo tylaus kampečio, visur karaliavo muzika. Ji sklido pro smuklių duris, iš radijo imtuvų pro atvirus namų langus, o klajojantys muzikantai su trimtais ir ištisi orkestrai miesto gatves ir aikštes paversdavo savo scena.

Priėjęs kinų kvartalą Zanco ir Galijano gatvių sankirtoje, lyg apsvaigęs taip išsispoksojau į klubo „Tropicana“ iškabą su šokėjomis, galvas pasidabinusiomis įmantriomis puošmenomis ir povo plunksnomis, kad nė nepastebėjau visu greičiu mano pusėn riedančio tramvajaus.

– Traukis iš kelio, žioply! – piktai suriko vairuotojas.

Nors tramvajus sustojo tik per plauką manęs nepartrenkęs, vis vien plojau si ant subinės. Kažkoks kostiumuotas vyriškis ištiesė man pagalbos ranką.

– Ar jums viskas gerai?

Linktelėjau. Labiau negu sėdmenys nukentėjo vyriškas mano orumas, kad šitaip kvailai drėbiausi.

– Jaunikaitis užsisvajoję žiūrėdamas į dailias šokėjų kojas, o tu vos neišsiuntei jo tiesiog į Kolumbo kapines, – papriekaištavo vyriškis tramvajaus vairuotojui. – Na, tu ir niekšas, seni.

Tai buvo gryniausia tiesa – kubiečiai nė nemirktelėję gali kalbėti rafinuotai ir čia pat bjauriai keiktis.

– Apgailestauju, drauguži, – galų gale atsiprašė vairuotojas, – kitąkart būkite atsargesnis, *y no pasa ná**.

Mano pasivaikščiojimas baigėsi paplūdimyje. Prisėdęs ant smėlio sušveičiau portugalų dovanotas sardines su padažu, jūros vanduo

* *Isp. kubietiška tarme*. Ir nieko nenutiks.

glostė pavargusias pėdas. Saulė panėšėjo į skaisčiai raudoną skrituliuką, pakibusį ryškiai oranžiniame danguje su išsimėčiusiomis juodomis dėmelėmis – toluoje skriejančiomis žuvėdromis. Dar saulei nenusileidus čia pat ir užmigau.

Kitą dieną pabudau nuo keliaujančio pardavėjo šūksnių.

– Kokosiniai, citrininiai, ananasiniai ledai, pone! Gardus šerbetas, poniai!

Praplėšiau akis lyg apdujęs ir pamačiau, jog esu apsuptas suaugusiųjų ir vaikų, kurie turškėsi vandenyje ir mėgavosi diena paplūdimyje smalsiai ir su gailesčiu mane nužiūrinėdami. Žaidusi su kamuoliu mulatė mergaitė netikėtai priėjo prie manęs.

– Labas. Ar tu išsigelbėjai iš sudužusio laivo?

Nesumojau, ką jai atsakyti. Tik nusišypsojau širdyje džiaugdamasis, kad pradėsiu naują gyvenimą Havanoje kaip laimingasis, po laivo sudužimo jūros bangų išmestas į krantą.

2

Išėjęs iš paplūdimio apsiprausiau veidą fontane ir patraukiau Šventojo Izidoriaus kvartalo link. Prieš keletą savaičių mūsų miestelio pieninės savininkas porino, kad vienas jo draugo draugas turi pusbrolių Havanoje, šis jam sakęs, jog visi naujai atvykę astūrai renkasi Ateities gatvės bare „Populiariajame“, priklausančiame Avileso našlei. Nujaučiau, kad šansai jį aptikti menki: juk baras galbūt jau užsidarė arba persikėlė į kitą vietą, o galbūt pieninės savininkas ar jo draugas, ar jo draugo bičiulis, ar jo draugo bičiulio pusbrolis barą tiesiog prasimanė. Didelei savo nuostabai, gana nesunkiai jį radau. Tai buvo maža apčiurusi užeiga.

Iėjus vidun pirmasis įspūdis tik sustiprėjo. Tolėliau, už pustuzinio staliukų su aplūžusiomis kėdėmis, stūksojo purvinas baras. Tikrų tikriausia skylė, bet buteliai sidro lentynose privertė mane nusišypsoti.

Baro šeimininkė – kokių penkiasdešimties metų moteris apdribusiais skruostais ir kietai susuktu žilų plaukų kuodu – mane nužvelgė susiraukusi.

– *Bonos días**, – pasisveikinau astūrietiškai. – *Qué bona mañana fai.***

* *Astūr.* Laba diena.

** *Astūr.* Koks gražus rytas.

Tačiau moteris, akimirksniu perpratusi mano padėtį, tik piktai prunkštelėjo.

– *Va ser desgraciá.* * Gali nė nesivarginti, – burbtelėjo šluostydama rankas į skudurą. – Naujai atvykęs? Turbūt vakarykščiu laivu iš Lisabonos? Gali traukti savais keliais, čia tau ne Raudonasis Kryžius.

Puikiai suvokiau, kad jai iki gyvo kaulo įgrišę pagalbos prašinėjantys išbadėję nelaimėliai. Kad moteris manęs neišvarytų, pamėginau ją kiek pralinksminti.

– Ne, – pasakiau.

Moteris klausiamai kilstelėjo antakį.

– Ne?

– Atskridau lėktuvu, – pasakiau kuo rimčiausiai, – verslo klase. Bet tegul tai lieka mūsų paslaptis, – pašnibždėjau.

Aišku kaip dieną, kad ji nepatikėjo nė vienu žodžiu, bet mano įžūlumas, matyt, jai sukėlė smalsumą, ir moteris nusprendė tęsti šį žaidimą.

– Ir kokia gi ta paslaptis?

– Esu markizas.

Moteris nužvelgė mano drabužius, aplipusius smėliu po miego paplūdimyje, ir taip užsikvatojo, kad vos nepaspringo.

– Melagių karalystės markizas, *non te xinga***! – pašaipiai prunkštelėjo ji.

Jos juoką palaikiau geru ženklų ir įsijautęs porinau toliau:

– Miraidoro markizas.

– Neteko apie tokį girdėti.

– Tai įstabaus grožio vietovės palei Naredo slėnį. Mano vardas Patrisijus, malonu susipažinti.

* *Astūr.* Prakeikimas.

** Negali būti.

- Ir ką čia veiki apsitaisęs kaip paskutinis skurdžius, Patrisijau?
- Atėjau slapčia susitikti su moterimi, – postringavau toliau, – savo gyvenimo meile, bet tėvai neleidžia jai už manęs tekėti.
- Kodėl? Juk pats esi markizas?
- Taip, bet mano titulas jai per prastas. Ji – Naujosios Seleminos princesė.
- O kur tatai yra?
- Et, toli. Už jūrų marių.
- Moteris vėl nusikvatojo.
- Ar galiu pasiteirauti, kuo tu vardu? – kuo nuoširdžiausiai nusišypsojau.
- Konstantina... Tina, – skubiai pasitaisė.
- Tai, kad ji prisistatė mažybiniu vardu, irgi priėmiau kaip gerą ženklą.
- Tina, privalai saugoti mano paslaptį. Persirengęs valkata ne kartą apmiviau princesę prižiūrinčius sargus. Kitas žingsnis – įtikinti ją pasprukti su manimi. Bet iki tol niekas neturi sužinoti, kas aš.
- Nesijaudink, nieks nė neįtars.
- Norėjau paprašyti dar kai ko.
- Nagi.
- Lėkštės valgio.
- Nejaugi? – paklausė Tina veikiau pašaipiai, nei supykusi.
- Turbūt supranti, kad apsimitinėju vargšu, todėl negaliu nešiotis pinigų. Bet prisiekiu savo markizo titulu, kad vieną dieną grįšiu ir gražinsiu šią skolą su kaupu.
- Tina niekinamai atsiduso. Tačiau didžiam mano skrandžio džiaugsmui, tai nesutrukdė jai išgriebti iš keptuvės ir tėkštelėti lėkštėn nemenką gabalą tik iškeptos tortilijos ir pastumti man po nosimi. Akimirksniu pradėjo kauptis seilės.
- Gerai jau gerai... Valgyk, kol neapsigalvojau.

Šveičiau tortiliją ir kramsnodamas klausinėju jos įvairiausių dalykų.

– Gal žinai, kur galėčiau praleisti naktį?

– Turbūt viešbutis „Nasional“ netinka?

– Be abejo. Juk pati supranti, kad turiu apsimesti vargšu.

Tina pasitaisė kuodą ir parodė pirštu į vaikinaį prie staliuko baro gilumoje.

– Šnektelėk su Gresku. Tik verčiau nesek pasakų apie markizus, jei nenori, kad išmaltų marmūzė.

Turint omenyje pravarde*, man tai pasirodė visai neprastas patarimas, tad nusprendžiau daugiau nebepūsti miglos į akis.

– *Bonos días.*

Greskas į mane nė nežvilgtelėjo. Susikaupęs rakinėjo krapštuku dantis, lyg jam nė neegzistuočiau. Naudodamasis proga apžiūrėjau jį. Kaži ar turėjo dvidešimt penkerius, bet panėšėjo į grėsmingą gorilą: aukštas, stambus, kojos ir rankos tvirtos it rąstai. Nuskilusiu priekiniu dantimi.

Pamėginau suvaldyti jaudulį ir kreipiausi darsyk:

– Aš esu Patrisijus.

Greskas toliau sukiojo krapštuką tarp dantų priešišškai tylėdamas. Akivaizdu, kad jam buvo visai neįdomu leistis su manimi į kalbas. Laimei, mano žvilgsnis užkliuvo už herbo ant nutrintų jo marškinėlių. Šviesiai melsvo herbo su inkaru, apvyniotu balta virve. Aki mirksniu ir vėl užėjo įkvėpimas.

– *Alza el rabu, marinín!**** – sušukau. – *Alabí, alabá, alabí, bon, ban!* Luanko jūreivių nieks neįveiks, o jei taip nutiktų!..

Nebaigta frazė taip ir liko kyboti ore it žvejo, laukiančio, kol užkibs žuvis, užmesta meškerė.

* Isp. *Gresca* – barnis, chaosas, triukšmas.

** *Astūr*. Kelk sėdynę, jūreivėli!

– Nejaugi tai sutapimas? – pagaliau neatsilaikęs sušvokštė Greskas.

Užkibo. Vėl mečiau meškerę.

– Iš kur tu? Aš – iš Santa Benchaminos.

Greskas pasikrapštė pakaušį lyg beždžionė ir nusispjovė ant grindų.

– Neprisigalvok. Nemanyk, kad padėsiu tau vien todėl, kad esam tėviškėnai. Havanoje astūrų daugiau negu mūsų.

– Tik paklausiau, iš kur tu.

Greskas vėl nusispjovė.

– Visi taip pradeda. O kai atsakysiu, atsiras koks bendras giminitis, draugas ar pažįstamas. O dar, žiūrėk, išsiaiškinsim, kad esame pusbroliai. Tada, žinoma, sakysi: „Pusbroli, negi paliksi mane čia likimo valiai?“ Tada prašysi paskolinti pinigų, padėti susirasti darbą ar įleisti pernaktoti. Taigi, jau susimovei.

– Neketinu niekur eiti, kol nepasakysi, iš kur esi.

Jis pakilo nuo kėdės, o aš vos įstengiau suvaldyti jaudulį. Milžinas Greskas buvo aukštesnis už mane visa galva. Masyvus kaip drabužių spinta, o kad įvartytų man dar daugiau baimės, ėmė traškinti krumplius.

– Va ką tau siūlau. Jei pasakysi, iš kur esi, ir paašikės, kad turime bendrų pažįstamų, vošiu tau į kepenis. Ar vis dar nori sužinoti?

Smūgis į kepenis nieko gero nežadėjo, bet kas man beliko? Neturėjau daugiau į ką kreiptis, o nakvoti paplūdimyje nesinorėjo.

– Surizikuosiu, – tariau drebančiu balsu.

– Aš iš Karabanso.

Tai buvo nedidelis miestelis kelios valandos kelio nuo maniškio.

– Iš tenai pažįstu tik vieną žmogų.

Greskas sugriebė mane už pakarpos it naujagimį kačiuką.

– Pats prisiprašei.

Širdies dūžiams aidint ausyse daug negalvojęs leptelėjau:

– Begonija Garsija de Ron. Daili, kokių reta, bet vyrų turėjo daugiau nei aš utėlių.

Greskas atgniauzė savo leteną. Iš jo veido buvo aišku, kad ją pažįsta. Staiga man dingtelėjo baisiai nemaloni mintis.

– Ar tik ji ne tavo žmona? – paklausiau ir patekau į dar keblesnę padėtį.

Greskas tik lėtai papurtė galvą, ir aš su palengvėjimu atsidusau.

– Tuo geriau, nes, patikėk, ji pasileidusi kaip reta.

Bet mano palengvėjimas išsisklaidė, kai jis ištare šiuos tris žodžius:

– Begonija – mano sesuo.

Velniava. Kelio atgal nebuvo, todėl stipriai užsimerkiau ir pasiruošiau smūgiui. O jis buvo toks stiprus, kad net susiriečiau iš skausmo. Bet Greskas palydėjo jį skambiu juoku.

– Kad tave kur, negali būti! Ar tik tu ne Patrisijus, su kuriuo mano sesuo susimetė per kermošių prieš porą metų? – prastas jo ūpas akimirksniu išgaravo. Tik palinksėjau susiėmęs diegiantį pilvą. – O gavai už tai, kad pralošei lažybas, – linksmai pasakė Greskas.

Dar nespėjau atsipeikėti po smūgio, kai Greskas apdovanojo mane tokiu antausiu, kad net žvaigždės pažiuro iš akių.

– O čia už tai, kad išvadinai ją kale, – pridūrė.

– Nieko aš jos neišvadinau, tik pasakiau, kad ji...

– ... tokia ir yra, – nutraukė jis, – kalė kaip reikiant, bet vis vien mano mažoji sesutė, supratai?

Ir vėl su juo sutikau stengdamasis nesusivemti ir gražinti tortiliją atgal į skrandį, kol ši neišsprūdo lauk.

– Begonija pasakojo, kaip puikiai praleido tą vasarą su tavimi. Kaip kiekvieną laisvą dieną pėdindavai tris valandas pirmyn atgal vien su ja pasimatyti.

Tai buvo grynčiausia tiesa. Mudu su Begonija burkavome it bandėliai, kol...

– Paliko tave dėl Tibursijaus? – pasiteiravo Greskas, tarsi perskaitęs mano mintis. – Ar dėl Manuelio?

Giliai įkvėpiau, kad sutelkčiau jėgų atsakyti.

– Man rodos, dėl abiejų.

– Ot, šauni sesulė! – nusikvatojęs šūktelėjo gorila. – Garsijos de Ron nesismulkina.

– Gali nesakyti. Tavo sesuo sudaužė man širdį, o tu man tik šonkaulį sulaužei.

Greskas atsakė į mano sąmojų dar vienu draugiškai atžagariu smūgiu į pakaušį.

– Beje, kaip laikosi Begonija? – paklausiau. – Kaip jai klojasi?

– Neblogai. Ištekėjo ir visa kita.

– Už Tibursijaus? Ar už Manuelio?

– Nė už vieno! Už tokio Pako, fotografo iš Madrido. Turi fotografijos saloną Gran Vijos bulvare. Jau laukiasi trečio mažiaus.

– Vadinasi, susitupėjo...

– Nežinau, Paku dėtas per daug ja nepasikliaučiau... Tibursijus buvo raudonplaukis, ane? O Manuelis – blondinas?

– Kaip varis ir šiaudai.

Greskas išsitraukė iš piniginės spalvotą nuotrauką ir kyštelėjo man po nosimi. Begonija šalia juodaplaukio savo vyro ir su dviem vaikais: be galo dailiais mažyliais, vienas buvo raudonplaukis, kitas – blondinas.

Nesusilaikęs nusikvatojau.

– Džiaugiuosi, kad jai puikiai sekasi, – nuoširdžiai tariau.

Greskas užsikišo dantų krapštuką už ausies.

– Et, tėviškėne... Matai, iš pradžių nė nenorėjau leisti su tavim į kalbas. Bet juk nepaliksi buvusio svainio gatvėje, ane?

Tą akimirką supratau, kad po šiurkščia Gresko išore slypi gera širdis.

Jo istorija buvo labai panaši į manąją: gimė nedideliame Astūrijos kaime, tokių skurdžių, kurie retai ant pietų stalo turėdavo mėsos, šeimoje. Tikras stebuklas, kad Greskas išaugo toks milžinas, nes vaikystėje sočiais valgiais jo tikrai niekas nelepino. Jų giminėje sklido gandai, esą Gresko močiutė kadaise, praėjusiame amžiuje, turėjo romaną su „Ekstremadūros milžinu“, bet iš tikrųjų tokiu stipruoliu Greskas tapo dėl to, kad į gyvenimą kabinosi visomis išgalėmis, tas dičkis įsigudrino misti tuo, ką pavykdavo susimedžioti laidyne: žvirbliais, voverėmis, netgi driežais. Kad turėtų jėgų dirbti kasyklose ir išlaikytų savo šeimą.

Greskas tol tempė ant pečių varganą šeimos ir gyvenimo kryžių, kol vieną dieną tėvai – abu nuo darbo anglių kasykloje pajuodusiais plaučiais – palaimino jo ryžtą pradėti naują gyvenimą svetur, toli nuo supančio skurdo, ir jis iškeliavo. Kubą pasirinko dėl to paties kaip aš – ten galima susišnekėti ispaniškai – ir suviliotas kaimų užei-gose ir smuklėse sklandančių pasakojimų apie Havanoje lyg Eldorado užkariautojus praturtėjusius ispanus.

Tačiau nė vienoje tų istorijų neužsimenama apie tai, ką Greskas išsiaiškino dar Lisabonos uoste: kad Kubos valdžiai jau skersai gerklės stovi laivai, atplukdantys tuntus iš alkio mirštančių ispanų. Todėl milžinas pasirodė sumanesnis, nei galėjai tikėtis: į laivą pasiėmė akmenų prikrautą lagaminą, kad atrodytų, jog turi nors šiokio tokio turto. Apgavęs muitininkus nusviedė lagaminą jūron prie Havanos uosto ir lygiai kaip aš nuėjo nesigręžiodamas atgal. Pirmomis dienomis buvo nelengva, vėliau „Populiariojo“ baro šeimninė Tina leido jam apsistoti rūsyje mainais už pagalbą kraunant statines vyno ir alyvuogių bei kitas prekes. Neprabėgo nė kelios savaitės, ir Greskas susitaurė tiek, kad šaltas rūsio grindis galėjo iškeisti į čiužinį

prieglaudoje. Kai susipažinome, Havanoje jis buvo pragyvenęs lygiai tris mėnesius, vertėsi atsitiktiniais darbeliais, kurių vis kaip nors nusitverdavo. Jis buvo tikras besikabinančio į gyvenimą žmogaus pavyzdys: nesibodėjo jokio darbo, už kurį galima prasimanyti vieną kitą grašį.

Ką tik susipažinau su vienu geriausių draugų savo gyvenime, nors nė nežinojau tikrojo jo vardo (tai nutiko daug vėliau). Tą pačią popietę sutikau ir antrąjį.

„Trokadero“ pensionas, dar žinomas kaip „Blakių prieglauda“, buvo įsikūręs to paties pavadinimo gatvėje, pačioje Havanos senamiesčio širdyje. Tai buvo siauras trijų aukštų žydrai dažytas XIX amžiaus pastatas, kuriame anksčiau veikė venerinių ligų kabinetas, todėl ant vieno balkono dar buvo likusi iškaba: „Gydome paslaptingas ligas.“

Tokį pavadinimą ši vieta užsitarnavo ne todėl, kad joje ramiausiai veisėsi tie linksmi vabaliukai – nors čiužiniuose jų iš tikrųjų netrūko, – o dėl to, kad jos savininkės, septyniasdešimtmetės seserys dvyinės Patrija ir Norma buvo smulkutės, sulysusios ir panėšėjo į blakes. Senutėms nuolat taip trūko pinigų, kad dalydavosi tais pačiais dantų protezais. Pirmadieniais, trečiadieniais ir penktadieniais pirmoji pietaudavo Patrija, antradieniais, ketvirtadieniais ir šeštadieniais netikrus dantis burnon pirmoji susigrūsdavo Norma. Sekmadieniais seserys kabindavo pupelių košę, tad protezai mirkdavo stiklinaitėje su vandeniu.

Pensiono viduje nori nenori apstulbdavai. Tarp virtuvės reikmenų parduotuvės ir apleisto galeono įsikūrusio pensiono koridoriai buvo užversti įvairiausiais rakandais bei augalais ir veikiau priminė užkeiktą raganų buveinę. „Blakių prieglauda“ buvo tikrų tikriausias išsigelbėjimas tokiems skurdžiams imigrantams kaip aš, bet mes

buvome ne vieninteliai jo svečiai. Čia apsistodavo ir kubiečių kilmės valstiečiai bei guachirai*, atkakę iš provincijos į sostinę ieškoti laimės. Gusmanas irgi buvo iš tokių.

Gusmanas dalijosi kambariu su manim ir Gresku ir netruko tapti mudviejų *kompajumi***. Jis buvo liesas ir mažaūgis, užaugo tėvų ūkyje su aštuonetu brolių, kol šie, galutinai įklimpę į skolas, patupdė jį po senmergės tetos iš Sjenfuegoso sparnu. Iš pradžių buvo sunkoka atskirtam nuo šeimos, bet vėliau jo gyvenimas tapo kur kas šviesesnis. Teta buvo mokytoja ir vaikų ne tik maitino bei davė stogą virš galvos, bet ir išleido į mokslus. Gusmanas buvo tikras gudročius ir laisvai būtų galėjęs pretenduoti į diplomą, bet po tetos mirties vėl įklimpo į skurdą, taigi darbo teko ieškotis sostinėje. Likimas taip jau lėmė, kad Gusmanas apsistojo „Blakių prieglaudoje“ ir tapo mano gulto draugu.

Iki šiol prisimenu, kaip pirmąkart spausdamas man ranką žvelgė ne į akis, o į kojas.

– Dailūs auliniai, drauguži... Karvės oda, storos siūlės ir zomšiniai liežuviai? Išties neblogai.

Mat naujasis mano draugužis turėjo vieną keistenybę – jo silpnybė buvo batai. Jis aiškino, esą taip yra todėl, kad gyvendamas ūkyje vaikščiodavo basas, o pirmuosius batus jam nupirko teta. Tai buvo pigūs mokasinai, bet Gusmanas su jais pasijuto lyg pasaulio valdovas. Negana to, jo ir amatas buvo valyti batus. Lenkti nugarą nuo aušros iki sutemų valant batus buvo ne juokų darbas, bet Gusmanas sakydavo:

– Jokių šefų, jokių griežtų darbo valandų, ir dar susirandi šimtus draugų... Vieni privalumai!

* Guachirais Kuboje vadinami žemdirbiai.

** Karibų baseino šalių žargonu – draugelis, bičiulis.

Sužinojęs, kad mudu su Gresku neturime nei darbo, nei pajamų, Gusmanas mėgino mus įtikinti, kad irgi pradėtume valyti batų. Netgi suvedė su pora jau nebedirbančių batų valytojų, kurie už nedidelį mokestį su malonumu paskolino savo kėdes, šepetius ir tepalus.

Puikūs buvo laikai. Kas rytą, pakirdę su aušra, leisdavomės į gatves. Dažniausiai pradėdavome nuo Brolybės parko, kad suspėtume pasitikti darbuotojus, kurie norėdavo į savo kontoras įžengti nublizgintais batais. Vidudieniu, kai tvoksdavo toks karštis, kad moterų aukštakulniai palikdavo žymes nuo saulės suminkštėjusiame asfalte, kelias valandas glausdavomės „Populiarajame“ bare. Po to praleisdavome popietę viešbučių vestibuliuose, pilnuose turistų bei amerikiečių. Arba užėigų kiemuose, kurie tiesiog ūždavo nuo užsieniečių, siurbiančių pinjas koladas bananmedžių pavėsyje. Darbo dieną baigdavome baruose: „Tingiajame Džo“ arba „Floriditoje“, kuriuose irgi nestigdavo elegantiškai apsitaisiusių vyriškių, negailinčių smulkių už tai, kad jų batai nuolat atrodytų nepriekaištingai. Paskutinius batų nublizgindavome užėigoje „Maloningoji“, mat Greskas buvo pakabinęs akis į Kulniukę – smulkutę tamsiaodę, kuri angelišku balsu dainuodavo bolerus ir su pabrėžtina panieka ignoruodavo mano draugužį.

Nuolatiniai mūsų klientai pavadino mus Trimis muškietininkais, nes visada darbuodavomės kartu ir buvome gana originali trijulė. Stambus it gorila Greskas, mažiukas kaip pigmėjus Gusmanas ir aš – nei toks, nei anoks. Visi turėjome savo silpnąsias ir stipriąsias puses. Greskas buvo tikras atgrubnagis, bet jeigu tapai jo draugu – tai iki mirties. Valydavo batų jis prastokai, bet jo klientai – dažniausiai ispanai – mokėdavo jam ne už ką kitą, o už malonius pokalbius.

– Ei, Greskai, gal žinai kas norėtų įsigyti dėžę „Black Label“ viskio?

– „Kalno“ užėjo teiraukis Pedro iš Santandero – šaunus kaip krūva pesetų. Sakyk, kad esi mano draugas, ir jeigu tą dėžę paims, numesk ir man porą pesų už paslaugą.

Gusmanas vienintelis iš mūsų trijų tikrai vykusiai valė batus. Po to jie taip blizgėdavo, kad būdavo gražu žiūrėti, o ir pats buvo it vaikščiojantis žemėlapis turistams.

– Jei medinis padas kelia rūpesčių, galiu tučtuojau jį pakeisti guminiu... Beje, ar jau lankėtės mūsų Kapitolijuje? Kaip iš akies luptas amerikietiškas.

Ir galiausiai aš, kuris visiškai nemokėjau elgtis nei su zomša, nei su tepalais, bet savo užkrečiama šypsena ir įžūlumu prisiviliodavau nemažai klientų.

– Taip ir buvo, pone. Vienąsyk turėjau garbę valyti batus pačiam Erolui Flinui, o kokie skauduliai kankino vargšą ant nykščių... Arba Klarkas Geiblas, jo kojos dvokė nė nenusiavus batų, ir tai buvo ne batai, o kažkokios kanopos...

Žodžiu, batų valytojo gyvenimas buvo nelengvas, bet įdomus. Ar bent jau man taip atrodė. Kol kas dar nenučiuokiau, kokie pavojai mūsų tyko. Pavyzdžiui, kad prastai nublizginęs kam nors batus, gali gauti kulką į galvą.